

est deneganda communio, nisi forte certum sit quod pro aliquo crimine a diabolo torqueantur; et de talibus loquitur Dionysius. Vel dicendum, et melius, quod ipse vocat emergentes illos in quibus adhuc viget virtus daemonum propter peccatum originale nondum extirpatum, eo quod nondum baptismi gratiam consecuti sunt, quibus adhibetur exorcismus post catechismum ante baptismum; unde ipse ponit eos secundo loco post catechumenos.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod pueris carentibus usu rationis, qui non possunt distinguere inter cibum spirituales et corporales, non debet eucharistia dari; quamvis quidam Graeci contrarium teneant, irrationabiliter autem: quia ad eucharistiae sumpcionem exigitur actualis devotio, quam tales pueri habere non possunt. Pueris autem iam incipientibus habere discretionem, etiam ante perfectam aetatem, puta cum sint decem vel undecim annorum, aut circa hoc, potest dari, si in eis signa discretionis appareant et devotio.

Ad primum ergo dicendum, quod pueri baptizati acquirunt jus percipiendi corpus Christi, non tamen statim, sed tempore competenti; sicut et jus percipiendae hereditatis habent, quamvis eam statim non possideant. Dionysius autem assignat ritum baptismi quoad adultos, ut patet insipienti verba eius.

Ad secundum dicendum, quod per baptismum datur primus actus vitae spiritualis, unde est de necessitate salutis; et ideo pueri baptismus dandus est: sed per eucharistiam datur complementum spiritualis vitae; et ideo illis qui perfectionis secundae, quae est per actualem devotionem, possunt esse capaces, debet dari, prout habetur de Consecr., distinct. 4, cap. In Ecclesia (1), ubi di-

(1) Quod sequitur usque ad finem in antiquis editionibus perperam ponebatur in expositione textus.

DISTINCTIO X.

De haeresi aliorum, qui dicunt, corpus Christi non esse in altari nisi in signo.

Sunt item alii praecedentium insaniam transcendentis; qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audeo ac periculosos veritati contradicunt, asserentes, in altari non esse corpus Christi vel sanguinem; nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis et sanguinis converti; sed ita Christum dixisse: Hoc est corpus meum, sicut Apostolus dicit (1 Corin. 10, 4): Petra autem erat Christus. Dicunt enim, ibi esse corpus Christi tantum in sacramento, id est in signo manducari a nobis. Qui errandi occasionem sumunt a verbis veritatis; unde prima haeresis facta est in discipulis Christi (1). Cum enim diceret (Joan. 6, 54): Nisi quis manducaverit carnem meam, et hiberit sanguinem meum, non habebit vitam aeternam; illi non intelligentes dixerunt (vers. 61): Durus est hic sermo, quis potest eum audire? et abierunt retro. Illis discendentibus instruit duodecim qui remanserant: Spiritus est (inquit) qui vivificat; caro nihil prodest. Verba quae locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. (2): Intellexisti spiritualiter? spiritus et vita sunt: intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus et vita sunt, sed tibi non sunt. Spiritualiter intellige

(1) Nicolai (ut Augustinus dicit in Psalm. 34, super illud: Divisi sunt prae tra etc.).

(2) Nicolai (Unde iterum Augustinus tract. 27 in Joan., et super Psalm. 98).

citur: Non cogitatis vitam habere posse qui sunt expertes corporis et sanguinis Domini (1); et loquitur de pueris. Intelligendum est autem quantum ad rem sacramenti, quae est unitas Ecclesiae, extra quam non est salus nec vita, et non quantum ad sacramentalem manducationem.

Expositio textus.

Crede, et manducasti. Intelligendum est de manducatione spirituali, et fide formata. Ideo autem potius fidem commemorat, quia ipsa est quae maxime in sacramentis operatur.

Nos corpus Christi cumus. Ergo spiritualiter manducamus nosipsos. — Et dicendum, quod nos non sumus corpus ipsius nisi ratione unionis (2), quam manducando spiritualiter acquirimus.

Ecce factum est malum. Contrarium dicit supra eodem capite: Indigne quis sumens corpus Christi, non efficit ut malum sit quod accipit. — Et dicendum, quod non sit malum in se, sed sit malum, id est nocivum, ei (3).

Ita spiritualiter sumamus. Contra: quia in patria nullus usus sacramenti erit; ergo nec spiritualis sumptio. — Et dicendum, quod dicitur sumptio consecutio rei sacramenti, quam sacramentum statim non efficit, sed tantum significat, scilicet fruitio Divinitatis, quam etiam significat sacramentalis manducatio.

(1) Nicolai haec interponit. Vel sic ex Augustino lib. 1 ad Bonifacium, cap. 22: Nec illud cogitatis, eos vitam habere non posse qui sunt expertes etc.

(2) Al. nisi unionis.

(3) Al. id est, nocivum est.

quae locutus sum. Non hoc corpus quod videtis, manducatur; estis, et hiberitis illum sanguinem, quem fusi sunt qui me crucifigerunt. Sacramentum aliquid vobis commendavi: spiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodest quidquam. Sunt etiam alia illorum insaniae famulantes ministrantia. Ait enim Augustinus (super Joan. tract. 30): Donec saeculum finiatur, sursum est Dominus; sed lamina etiam hic nobiscum est veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit, in uno loco esse oportet; veritas autem eius ubique diffusa est. Ita (ad Dardanum epist. 57): Una persona Deus et homo: ubique per id quod est Deus; in caelo per id quod homo est. Christus enim dicit Matth. 26, 2: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. His alique utuntur praefati haeretici in assertionem sui erroris.

Determinatio praemissorum.

Quae ex eadem ratione omnia accipienda sunt. Non enim verbis his negatur, verum corpus Christi a fidelibus sumi, vel in altari esse; sed in his Veritas Apostolus et in eis nos instruit, quod ipse corpus non in partes discernitur (ut putaverunt illi discipuli qui retro ierunt), sed integrum; nec visibiliter in forma humana, sed invisibiliter sub forma panis et vini, corpus et sanguinem nobis traderet. Quem sensum Augustinus confirmat (1) dicens (ut refertur in Deo. de con-

(1) Nicolai alioqui.

ser. dist. 2, cap. Non haec ex epist. ad Iraeneum, sed non occurrit): Ipsum quidem et non ipsum corpus quod videtur batur manducatur; ipsum quidem invisibiliter, non ipsum visibiliter. Item (in Psal. 98): El si necesse est illud visibiliter celebrari, necesse est tamen invisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in uno loco, scilicet visibiliter in forma humana; veritas tamen eius, id est Divinitas, ubique est: veritas etiam eius, id est verum corpus, in omni altari est, ubiqueque celebratur. Sic etiam illud intelligendum est: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis; secundum corporalem praesentiam scilicet, qua cum eis conversabatur. Similiter per id quod homo est, in caelo esse visibiliter; invisibiliter autem est in altari: quia non in forma humana apparet, sed forma panis et vini operatur. Unde et invisibilis caro eius dicitur, quae vere est in altari; sed quia in specie sua non apparet, invisibilis dicitur. Ait enim Augustinus (1): Hoc est quod dicitur, quod modis omnibus approbare contentidimus, sacrificium Ecclesiae duobus conficit, duobus constare, visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Jesu Christi carne et sanguine: sacramento, et re sacramenti, id est corpore Christi: sicut Christi persona constat, et conficitur ex Deo et homine, cum Christus sit verus Deus et homo: quia omnis res illarum rerum naturam et veritatem in se continet ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiae duobus: sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi. Est ergo sacramentum et res sacramenti idem corpus Christi. Ecce invisibiliter dicitur carnem Christi, quia forma panis operata sumitur et rem: ex quo confirmatur quod supra diximus. Deinde addit, quod magis movet lectorem: Caro (inquit) eius est quam sub forma panis operatam in sacramento accipimus; et sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro videlicet carnis, et sanguis sacramentum est: sanguis: carne et sanguine, utroque invisibili, intelligibili et spiritali, significatur corpus Christi visibile et palpabile, plenum gratia, et divina majestate.

Quae sit intelligentia praemissorum.

Attende his diligenter, quia tropo quodam utitur hic Augustinus, quo solent res significantes rerum sortiri vocabula quas significant. Hic enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, et visibilis species vini nomine sanguinis. Invisibilis vero et intelligibilis dicitur caro Christi; quia secundum illam speciem non videtur caro, sed intelligitur; ita et sanguis. Caro ergo invisibilis dicitur esse sacramentum carnis visibilis, quia species panis, secundum quam illa non videtur, caro, est sacramentum carnis visibilis: quia carne invisibilis, id est specie, secundum quam caro Christi non videtur, significatur corpus Christi, quod est visibile et palpabile, ubi in sua forma apparet: ita et de sanguine accipi debet. Quem sensum confirmat Augustinus, aperiens qualiter praedicta intelligenda sint, quia obscure dixerat, consequenter dicens, ita panem vocari corpus Christi, cum vere sit sacramentum corporis Christi quod in cruce positum est, sicut ipsa immolatio quae fit monachis sacerdotis, vocatur Christi passio non rei veritate sed significanti (2) mysterio, et sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis responsum est haeretis, et objectionibus eorum qui negant verum corpus Christi in altari esse, et panem in corpus, vel vinum in sanguinem mystica consecratione converti, dicentes: Quis audeat manducare Dominum suum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus

(1) Nicolai: dist. 2 de Consecr., cap. Hoc est, seu Lanfrancus lib. de sacrao. Eucharistiae.

(2) Nicolai significante.

Divisio textus.

Postquam Magister determinavit quod in hoc sacramento tria inveniuntur, aliquid quod est sacramentum tantum, et aliquid quod est res et sacramentum, et aliquid quod est res tantum; et secundum hoc diversimode diversi manducant: in parte ista incipit prosequi de singulis dictorum

Christi de materia vel substantia, quae non fuit Virginis caro?

Auctoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, et in id panem consecrari.

Haec et his similia obijciunt illi in divino mysterio legem naturae sectantes: quorum perflam subdita convincent testimonio: Ait enim Veritas (Matth. 26, 26): Accipite: hoc est corpus meum. Item Ambrosius (lib. de Initiandis, cap. 9): Si tantum valuit sermo Eliae ut ignem de caelo deponeret (4), non valebit tantum sermo Christi, ut substantias (2) mutet? De totius mundi operibus legitur (Psal. 148, 5), quia ipse dixit, et facta sunt etc. Sermo igitur, id est Filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quae sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est causare quam mutare novas naturas rebus. Item (ibid.): Si ordinem quaerimus, viro mixta femina generare conserverat. Liqueo ergo quod praeter naturae ordinem virgo generavit; et hoc quod conficimus corpus, in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse partus ex virgine? Item (ibid.): Ante benedictionem alia species nominata; post consecrationem corpus significatur; ante consecrationem aliud dicitur; post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis, Amen, id est verum est: quod sermo sonat, affectus sentiat. Item Augustinus (ut in Deo. de de consecr., dist. 2, cap. Nos autem): In specie panis et vini quam videmus, res invisibiles, id est carnem et sanguinem, honoramus: nec similiter pendimus has duas species sicut ante consecrationem pendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse et vinum, quod natura formavit; post consecrationem vero carnem Christi et sanguinem, quod benedictio consecravit. Item Ambrosius (lib. 4 de Sacram., cap. 4, et de Consecr., dist. 2, cap. Panis:): Panis est in altari usitatus ante verba sacra: ubi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione, quae fit sermone Christi. Item (ibid.): Si tanta vis est in sermone Domini, ut incipiant esse quae non erant; quanto magis operaturus est, ut sint quae erant et in aliud commutentur? (5) Et sic quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: nem: quia sermo Christi creaturam mutat: et sic ex pane fit corpus Christi, et vinum cum aqua in calice missum fit sanguis consecratione verbi caelestis. Item Augustinus (ut refertur de Consecr., dist. 2, cap. Utrum): Sicut per Spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis et vini idem corpus Christi et sanguis consecratur. Corpus Christi et veritas est et figura: veritas, dum corpus Christi et sanguis virtus; te spiritus ex panis vinique substantia efficitur; figura vero est id quod exterius sentitur. Item Eusebius Emisenus (4) (refertur in Deo. de Consecr., dist. 2, cap. Quia corpus.): Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui verbo suo secreta potestate commutat. Ex his aliisque pluribus constat verum corpus Christi et sanguinem in altari esse; immo integrum Christum ibi sub utraque specie; et substantiam panis in corpus, viniue substantiam in sanguinem converti.

(1) Nicolai (vel de promeret).

(2) Item: ut species elementorum, vel substantiarum.

(3) Nicolai (aut quae erant, in aliud commutentur). Et iterum ibidem aequivalente sensu. Si igitur quod erat etc.

(4) Quod nomine Eusebii Emiseni refertur, est Eucherii Lugdunensis, ut Perronius notat (Ee edit. P. Nicolai).

trium in speciali; unde dividitur in partes tres: in prima determinat de ipso vero corpore Christi, quod est sacramentum, et res contenta in sacramento; in secunda de speciebus panis et vini, quae sunt in sacramento tantum; 12 dist. ibi: Si autem quaeritur de accidentibus quae remanent in quo subjecto fundentur, potius mihi videtur fatendum existere sine subjecto quam esse in subjecto;

in tertia determinat de effectu sacramenti, qui est res tantum, in fine dist. ibi: *Institutum est hoc sacramentum duabus de causis*. Primam duas: in prima ostendit verum corpus Christi in altari contineri sub sacramento; in secunda determinat de transubstantiatione, per quam fit ut ibi sit verum corpus Christi, dist. 11: *Si autem quaeritur, qualis sit illa conversio . . . definire non sufficit*. Prima in tres: in prima ponit errorem quorundam negantium veritatem quam asserere intendit, et probationes eorum; in secunda solvit probationes ipsorum, ibi: *Quae ex eadem ratione omnia accipienda sunt*; in tertia inducit auctoritates ad veritatem probandam, ibi: *Haec et his similia obijciunt etc.* Secunda pars dividitur in partes tres: in prima exponit auctoritates quas illi errantes pro se inducunt, et expositionem sanctorum praedictam confirmat; in secunda ostendit dubitationem esse de quadam auctoritate Augustini inducta pro se, ibi: *Deinde addit quod magis movet*; in tertia exponit eam, ibi: *Attende his diligenter*.

QUAESTIO I.

Hic quatuor quaeruntur: 1.º utrum verum corpus Christi continetur in hoc sacramento; 2.º utrum totus Christus continetur in sacramento sub speciebus quae manent; 3.º qualiter sit ibi; 4.º quomodo possit agnosci corpus Christi secundum quod est sub sacramento.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum in sacramento altaris contineatur verum corpus Christi. — (3 p., qu. 73, art. 1.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod in sacramento altaris non contineatur verum corpus Christi. In his enim quae ad pietatem et reverentiam pertinent divinum, nihil debet esse quod in crudelitatem vel irreverentiam sonet. Sed manducare carnes hominis sonat in quandam bestialem crudelitatem manducantis (1), et irreverentiam manducati. Ergo et in sacramento pietatis, quod ad manducationis usum ordinatur, non debet esse verum corpus Christi quod manducatur.

2. Praeterea, sacramenta ordinantur ad utilitatem nostram. Sed Joan. 6, 64, dicitur: *Caro non prodest quidquam*. Ergo corpus Christi, sive ejus caro, non debet esse in hoc sacramento, sed solum ejus spiritualis virtus.

3. Praeterea, Gregorius dicit in homil. de regulo (sive homil. 28 in Evang.): *Corporalem praesentiam Domini quaerebat, qui per spiritum nusquam deerat. Minus itaque in illum credidit, quem non putabat posse salutem dare, nisi praesens esset in corpore*. Sed non ponimus quod corpus Christi sit in altari, nisi ut nobis sit causa salutis. Ergo videtur quod ex infirmitate fidei praecedat.

4. Praeterea, nihil potest esse nunc ubi prius non fuit, loco praesistente, nisi ipsum mutetur. Sed corpus Christi ante consecrationem non erat in altari. Si ergo post consecrationem sit ibi, secundum veritatem, oportet quod aliquo modo sit mutatum; quod non potest dici. Ergo non est verum ibi corpus Christi.

(1) Al. deest manducantis.

5. Praeterea, nullum corpus potest esse simul in diversis locis. Sed corpus Christi est in caelo vere, quo ascendit. Ergo impossibile est quod sit in altari. Probatio prima. Nihil continetur extra suos terminos, si termini ejuslibet corporis locati sunt simul cum termino corporis loeantis. Ergo nullum corpus locatum in uno loco, potest esse extra terminos illius loci; et ita non potest esse in duobus locis simul.

6. Praeterea, eadem ratione potest poni corpus Christi esse in diversis locis et esse ubique, sicut ponentes Angelum esse in diversis locis, dicunt quod est ubicumque velit. Sed ponere quod corpus Christi ubique possit esse, est haereticum: quia hoc solus Divinitatis est. Ergo non potest esse in diversis locis simul.

7. Praeterea, Angelus est simplicior quam corpus Christi. Sed Angelus non potest esse simul in pluribus locis. Ergo neque corpus Christi; et sic idem quod prius.

8. Praeterea, corpus Christi, inquantum corpus, non habet quod sit in pluribus locis, quia sic cuilibet corpori conveniret; neque inquantum gloriosum, quia multo fortius spiritui glorificato conveniret; neque inquantum Divinitati unitum, quia unio non ponit ipsum extra limites corporis. Ergo nullo modo sibi competit.

Sed contra, 1 Corinthi. 11, 19: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini*. Sed si esset corpus Christi ibi secundum solam significationem, non opereretur dijudicare hunc cibum ab aliis: quia quilibet panis eadem ratione significat corpus Christi. Ergo oportet ponere quod sit ibi verum corpus Christi.

Praeterea, veritas in novo testamento debet respondere figuris veteris testamenti. Sed in veteri testamento ipse agnus, qui figurabat Christum, subebatur in cibum, ut patet Exod. 12: ergo in nova lege ipsum verum corpus Christi quod per agnum significatur, debet manducari.

Praeterea, Deuter. 32, 4 dicitur: *Dei perfecta sunt opera*. Sed non perfecte conjungeremur Deo per sacramenta quae nobis tradit, nisi sub aliquo eorum ipse vere contineretur. Ergo in hoc sacramento verum corpus Christi continetur: quia non est aliud assignare sacramentum in quo Christus realiter continetur.

Ad hoc etiam sunt multae auctoritates in littera positae.

Solutio. Respondeo dicendum, quod sub sacramento altaris continetur verum corpus Christi, quod de Virgine traxit; et contrarium dicere est haeresis, quia derogatur veritati Scripturae, quae Dominus dicit (Matth. 26, 26, et alibi): *Hoc est corpus meum*. Ratio autem quare oportet quod in hoc sacramento ipse Christus contineatur, in principio hujus tractatus, dist. 8, dicta est: quia scilicet non ita perfecte nobis Christus conjungeretur, si sola sacramenta illa haberemus in quibus conjungitur nobis Christus per virtutem suam in sacramentis illis participatam; et ideo oportet esse aliquid sacramentum in quo Christus non participat, sed per suam essentiam continetur, ut sit perfecta conjunctio capitis ad membra. Consequenter autem et aliae utilitates, sicut ostensio maximae caritatis in hoc quod seipsum dat nobis in cibum, sublevatio spei ex tam familiari conjunctione ad ipsum, et

maximum meritum fidei in hoc quod creduntur multa in hoc sacramento quae non solum praeter rationem sunt, sed etiam contra sensum, ut videtur; et multae aliae utilitates, quae explicari sufficienter non possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod in crudelitatem saperet, et maximam irreverentiam, si corpus Christi ad modum cibi corporalis manducaretur, ut scilicet ipsum verum corpus Christi dilaniaretur et dentibus attereretur. Hoc autem non contingit in sacramentali manducatione: quia ipsum per manducationem non laceratur, sed manducantes integros facit, speciebus, sub quibus latet, divis (1), ut infra dicitur, dist. 12.

Ad secundum dicendum, quod nihil prodesset caro Christi corporaliter manducata, ut dicitur est; multum autem prodest sacramentaliter manducata. Unde Augustinus dicit (tract. 27 in Joan.): *Caro non prodest quidquam; sed quomodo illi intellexerunt: sic enim intellexerunt carnem quomodo in cadaver vertitur, aut in macello dilaniatur*.

Ad tertium dicendum, quod non dicimus verum corpus Christi esse in altari, eo quod aliter non posset salutem conferre, sicut regulus credebatur; sed quia iste est convenientissimus modus salvandi, sicut et convenientissimus modus reparationis humanae fuit per hoc quod Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: quomvis etiam alius modus reparationis fuit possibilis.

Ad quartum dicendum, quod non oportet semper illud quod est nunc ubi prius non fuit localiter, mutatum esse: quia potest aliquid esse conversum in ipsum, sicut cum aer in ignem convertitur. Sed tamen ignis mutatur mutatione generationis; et hoc accidit, quia ignis in illa conversione non est terminus generationis, sed compositum ex subjecto generationis, scilicet materia, et termino, scilicet forma; unde forma ipsa quae est terminus, per se non generatur, ut in 7 Metaph. (text. 27) probatur: generatur autem per accidens, quia non est per se subsistens, sed in alio, quo mutato mutari dicitur. Corpus autem Christi est in altari cum prius non fuerit, quia panis conversus est in ipsum, ita quod ipsum totum corpus est terminus per se conversionis, sicut ibi erat forma: non tamen est ens in alio sicut forma, sed per se subsistens; et ita non oportet quod sit localiter motum, neque generatum per se, neque per accidens.

Ad quintum dicendum, quod nullum corpus comparatur ad locum nisi mediatis dimensionibus quantitatis; et ideo ibi corpus est aliquid ut in loco, ubi commensurantur dimensiones ejus dimensionibus loci; et secundum hoc corpus Christi non est nisi in uno loco tantum, scilicet in caelo. Sed quia conversa est in corpus Christi substantia panis, qui prius erat in hoc loco determinate mediatis dimensionibus suis, quae manent transubstantiatione facta; ideo manet locus, non quidem immediate habens ordinem ad corpus Christi secundum proprias dimensiones, sed secundum dimensiones panis remanentes, sub quibus succedit corpus Christi substantiae panis; et ideo non est hic ut in loco, per se loquendo, sed ut in sacramento, non solum significante, sed continente ipsum ex vi conversionis factae. Et sic patet quod corpus

(1) Al. diversis.

Christi non est extra terminos loci sui secundum quod ei competit esse alicubi intus vel extra ex dimensionibus propriis, quod est per se alicubi esse intus vel extra; sed est extra terminos loci quasi per accidens, secundum quod competit ei esse alicubi ratione illarum dimensionum quae remanent ex illo corpore quod conversum est in corpus Christi.

Ad sextum dicendum, quod sicut ex dieticis patet, corpus Christi non dicitur esse alicubi nisi ratione dimensionum propriarum, et illius corporis quod in ipsum conversum est. Non est autem possibile quod dimensiones ejus propriae sint ubique, neque quod corpus in ipsum convertendum ubique sit; et ideo quamvis corpus Christi sit in pluribus locis aliquo modo, non tamen potest esse ubique.

Ad septimum dicendum, quod ratio illa bene sequeretur, si ratione priorum terminorum esset in pluribus locis, quod multo fortius Angelo conveniret; sed convenit ei inquantum aliquid corpus convertitur in corpus Christi, non autem in Angelum.

Ad octavum dicendum, quod hoc non competit corpori Christi neque inquantum est corpus, neque inquantum est glorificatum, neque inquantum Divinitati unitum, sed inquantum est terminus conversionis; unde similiter accideret de corpore lapidis, si Deus simili modo panis substantiam in lapidem converteret, quod non est dubium eum posse.

ARTICULUS II.

Utrum Christus contineatur sub sacramento quantum ad animam. — (3 p., qu. 76, art. 1.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod Christus non contineatur sub sacramento quantum ad animam. Quia Christo non competit esse in altari, ut dicitur est, nisi secundum quod panis in ipsum convertitur. Sed constat quod panis non convertitur in animam Christi. Ergo anima Christi non est ibi.

2. Praeterea, Christus est in sacramento altaris, ut cibis fidelium. Sed non est cibis secundum animam, sed secundum corpus: quia dicit (Joan. 6, 56): *Caro mea vere est cibus*. Ergo non est ibi secundum animam.

3. Praeterea, forma sacramenti debet respondere sacramento. Sed in forma non fit mentio de anima, sed solum de corpore: quia dicitur: *Hoc est corpus meum*. Ergo non est ibi secundum animam.

Sed contra, quaecumque non separatur secundum esse, ubicumque est unum, et aliud. Sed unum est esse animae Christi et corporis, sicut materiae et formae. Ergo cum corpus Christi sit in altari, erit ibi anima.

Praeterea, corpus Christi non est in sacramento inanimatum. Sed corpus sine anima est inanimatum. Ergo Christus non est ibi secundum corpus tantum, sed etiam secundum animam.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod sub specie panis Christus non contineatur inquantum ad carnem animatam. Quia, ut dicitur est, corpus Christi est ibi secundum quod cibus. Sed esse cibum non convenit nisi carni; unde Joan. 6, 56: *Caro mea vere*

est cibus. Ergo non est ibi aliqua pars corporis, nisi caro.

2. Praeterea, quod jam est, non oportet fieri. Si ergo in pane consecrato sunt omnes partes corporis Christi, erit ibi sanguis; ergo non oporteret quod per consecrationem vini iterum ibi fieret.

5. Praeterea, Dens in revelationibus veritatem ostendit: alias revelatio esset causa erroris, quod est inconveniens. Sed species panis ostensa est aliquando ut caro tantum, sicut legitur in vita beati Gregorii (lib. 2, cap. 42). Ergo non est sub specie panis aliquid de corpore Christi nisi caro, et non sanguis vel os, vel aliud hujusmodi.

Sed contra, sicut corpus Christi significatur in sacramento, ita continetur ibi. Sed significatur secundum quod est; alias significatio esset falsa. Ergo est ibi secundum quod est. Sed caro non est sine sanguine et aliis partibus corporis. Ergo est ibi non solum caro, sed etiam aliae partes corporis.

Praeterea, in specie panis significatur totum id quod est res tantum sine sacramento, scilicet unitas corporis mystici, et similiter in vino, ut ex dietis, 8 dist., patet. Sed sicut significatur id quod est res tantum, ita significatur et continetur id quod est res et sacramentum. Ergo et totus Christus, qui est res et sacramentum, continetur sub utraque specie.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod non sit ibi corpus Christi secundum propriam qualitatem. Nihil enim quod manet convertitur in alterum. Sed quantitas panis manet. Ergo non convertitur in quantitatem corporis Christi. Sed corpus Christi non est in altari, ut dictum est, nisi ut est terminus conversionis. Ergo non est ibi secundum propriam quantitatem.

2. Praeterea, secundum Philosophum in 3 Phys. (text. 40), corpus naturale non potest esse simul cum dimensionibus separatis: quia tunc duae dimensiones essent simul. Sed dimensiones panis manent. Ergo sub eisdem dimensionibus non potest esse corpus Christi cum dimensionibus propriae quantitatis.

5. Praeterea, accidens plus dependet a substantia quam substantia ab accidente. Sed ex parte eius quod est sacramentum tantum, invenitur accidens sine substantia. Ergo multo magis potest poni ex parte eius quod est res et sacramentum, quod sit substantia sine accidente; et ita corpus Christi sine quantitate.

4. Praeterea, sicut dictum est supra (art. praec. ad 3), ubicumque est corpus aliquid secundum proprias dimensiones, est ibi in loco. Sed corpus Christi non est sub sacramento ut in loco, quia jam esset extra terminos loci proprii. Ergo impossibile est quod sit ibi secundum dimensiones proprias.

Sed contra, subjectum nunquam separatur a propria passione. Sed substantia corporalis propria passio est quantitas dimensionis. Ergo cum substantia corporis Christi sit sub sacramento, etiam quantitas eius dimensionis erit.

Praeterea, de ratione corporis vivi est organizatio, ut patet in 2 de Anima (text. 6 et 7). Sed organizatio requirit diversum situm partium; situs autem praesupponit quantitatem. Ergo oportet, cum corpus Christi sit vivum sub sacramento, quod sit ibi sub propria quantitate.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod non sit ibi secundum totam quantitatem suam. Constat enim quod quantitas corporis Christi non invenitur extra corpus Christi, ut corpus Christi sit sine propria quantitate. Sed constat quod corpus Christi non est ultra dimensiones panis, neque aliqua pars dimensionis est in qua non sit corpus Christi. Ergo si est ibi quantitas tota corporis Christi, neque excedit dimensiones panis, neque exceditur. Sed communis animi conceptio est quod duae quantitates, quarum una alteri superposita neque excedit neque exceditur, sunt aequales, ut patet in principio Euclidis. Ergo quantitas corporis Christi tota aequatur quantitati panis: quod est falsum; quia contingit esse majorem et minorem.

2. Praeterea, nullum corpus secundum totam quantitatem potest contineri indifferenter magna et parva quantitate extrinseca. Sed corpus Christi continetur indifferenter sub parva parte vel magna panis consecrati. Ergo non est ibi secundum totam suam quantitatem.

5. Praeterea, quodcumque sub aliqua quantitate extrinseca continetur corpus aliquid habens partes distinctas secundum suam intrinsecam quantitatem totam; contingit assignare sub qua parte illius quantitatis singulae partes continentur. Sed corpus Christi, cum sit organicum, habet partes distinctas. Si ergo secundum totam suam quantitatem continetur sub dimensionibus, erit assignare ubi sit caput eius et manus et pes; quod est impossibile: quia parvas quantitatis non sufficit ad talem distantiam; et praecipue cum partes habeant distantias determinatas.

Sed contra, formalitas corporis attenditur secundum totalitatem quantitatis eius; quia secundum quantitatem dividitur et partes habet. Sed secundum Augustinum (1) (ut refertur de consec., dist. 2, cap.: *Qui manducat*, et cap. *Invitat*), Christus totus manducatur in sacramento. Ergo est ibi secundum totam suam quantitatem.

Praeterea, impossibile est aliquid esse alicubi secundum partem quantitatis et non secundum totam, nisi divisa quantitate ipsius. Sed quantitas corporis Christi non dividitur actu, quia corpus illud dividi est impossibile. Ergo cum in sacramento continetur aliquid quantitatis corporis eius, impossibile est dicere quod non continetur in toto.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod in sacramento altaris continetur aliquid dupliciter: uno modo ex vi sacramenti, alio modo ex naturali concomitantia. Ex vi quidem sacramenti continetur ibi illud ad quod conversio terminatur. Ad quid autem terminatur conversio, sciri potest ex tribus. Primo ex eo quod convertebatur: non enim convertitur materia sacramenti nisi in id ad quod habet similitudinem secundum proprietatem naturae suae, sicut vinum in sanguinem. Secundo ex significatione formae, cujus virtute fit conversio; unde in illud conversio terminatur quod est significatum per formam. Tertio ex usu sacramenti: quia quod pertinet ad cibum, continetur sub specie panis ex vi sacramenti; quod

(1) Apud Augustinum non occurrit, etsi ut ex illo usurpat Beda in 1 Corinth., cap. 1 (*Ex edit. P. Nicolai*).

pertinet ad potum, sub specie vini. Ex naturali autem concomitantia, et quasi per accidens, continetur sub sacramento illud quod per se non est terminus conversionis, sed sine quo terminus conversionis esse non potest. Secundum hoc ergo patet quod cum anima Christi non habeat similitudinem cum substantia panis, nec in forma sacramenti de anima fiat mentio, nec anima conveniat ad usum sacramenti, qui est manducare et bibere; ad animam non terminatur conversio panis nec vini, sed ad corpus et sanguinem Christi, quae ab anima separata non sunt; et ideo anima non continetur ibi ex vi sacramenti, sed tamen continetur ibi ex naturali concomitantia ad corpus quod vivificat. Unde si fuisset facta conversio panis in corpus Christi quando erat mortuum, anima non fuisset sub sacramento. Et quod dictum est de anima, debet intelligi de Divinitate; nisi quod Divinitas eius, etiam praeter sacramentum, est ubique.

Et per hoc patet responsio ad objecta.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod duplex est usus sacramenti; scilicet manducare et bibere. Manducare autem est usus cibi sicci; sed bibere est usus cibi humidus, qui potus dicitur; et ideo sub specie panis, qui ad usum manducationis ordinatur, continetur ex vi sacramenti non solum caro Christi, sed os, et omnes hujusmodi partes; non autem sanguis, quia continetur ex vi sacramenti sub specie vini, qui ad usum potus ordinatur; quamvis ex naturali concomitantia et sanguis sit sub specie panis, et caro sub specie vini.

Ad primum ergo dicendum, quod ponitur ibi pars pro toto, scilicet caro pro toto corpore: et hanc partem specialiter ponit, ut per similitudinem manducationis corporalis, cui praecipue caro apta est, manducaret ad sacramentalem, quamvis etiam ossa et aliae hujusmodi partes manducationi aliquo modo competant, cum secundum Avicennam quaedam animalia ipsis nutriantur.

Ad secundum dicendum, quod illud quod jam est, non fit eo modo quod est, sed alio modo potest fieri; quia quod est potentia, fit actu; et ideo sanguis Christi, qui est sub sacramento hostia consecrata non ex vi sacramenti, fit ibi per consecrationem vini ex vi sacramenti existens; sicut etiam quod est in uno loco per accidens, fit ibi per se quandoque.

Ad tertium dicendum, quod visus corporalis, ut dicitur, non potest videre corpus Christi secundum quod est sub sacramento. Quid autem illud sit quod quandoque in hoc sacramento in specie carnis aut sanguinis apparet, infra dicitur, art. 4, quaestione. 2.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod substantia panis, quae convertitur in corpus Christi, non habet aliquam proportionem similitudinis ad quantitatem vel alia accidentia Christi, sed tantummodo ad substantiam eius corporis: et ideo, cum nihil convertatur in corpus Christi de pane nisi substantia panis, quia accidentia manent, constat quod conversio illa terminatur directe ad substantiam, non autem ad accidentia, quia accidentia panis remanent; et ideo quantitas et alia accidentia propria corporis non sunt ibi ex vi sacramenti; sunt tamen ibi secundum rei veritatem ex naturali concomitantia accidentis ad subjectum, ut de anima dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa S. Th. Opera omnia. V 7.

probat quod non sit ibi ex vi sacramenti; et hoc concedo.

Ad secundum dicendum, quod quia dimensiones corporis Christi non sunt ibi ex vi sacramenti, sed solum ex eo quod concomitantur inseparabiliter substantiam, constat quod contrario ordine sunt ibi dimensiones propriae corporis Christi, et dimensiones locati corporis in loco. Corporis enim locati substantia non habet ordinem ad locum nisi mediantibus dimensionibus; et ideo, quia dimensiones corporis locati non possunt esse simul cum aliis dimensionibus, sequitur ex consequenti quod substantia corporis locati non possit esse simul cum aliis dimensionibus, neque separatis, neque in alio corpore existentibus. Sed hic e contrario substantia corporis Christi per se immediate ordinatur ad hoc quod sit sub sacramento; et dimensiones eius propriae ex consequenti et per accidens. Substantia autem ex hoc quod est substantia non prohibetur esse simul cum dimensionibus quibuscumque, sive conjunctis sibi, sive separatis, aut existentibus in alio subjecto; sicut substantia Angeli potest esse simul ubi est aliud corpus; et ideo etiam corpus Christi sub propria quantitate potest esse sub dimensionibus panis.

Ad tertium dicendum, quod non potest fieri sine mutatione panis, quod eius accidentia sine substantia remaneant; et similiter non posset fieri quod substantia corporis Christi esset sine accidentibus sine sua mutatione. Posset autem Deus hoc facere ut sine accidentibus propriis esset, ad minus aliquibus, absque transubstantiatione intrinseca (1); et quia non est inconveniens panem mutari, esset autem inconveniens Christum mutari; ideo non est simile quod inducit ratio.

Ad quartum dicendum, quod quamvis corpus Christi cum quantitate propria sit sub sacramento, non est tamen ibi mediante sua quantitate; et ideo non est ibi ut in loco.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod quia ratione ponitur ibi pars quantitatis, eadem ratione ibi poni debet etiam tota quantitas: quia sicut corpus Christi non separatur a propria quantitate, ita una pars quantitatis non separatur ab alia: utrumque enim sine mutatione intrinseca corporis Christi non posset evenire.

Ad primum ergo dicendum, quod in superpositione (2) directe quantitas applicatur quantitati. Et quia quantitas Christi non directe applicatur quantitati panis, quia non mediante ipsa corpus Christi sub dimensione panis est; ideo non est ibi aliqua superpositio quantitatis ad quantitatem, nec aliqua commensuratio quantitatum; et ideo non sequitur quod sint aequales.

Ad secundum dicendum, quod sicut illa quae non habent quantitatem, possunt esse indifferenter sub parva et magna quantitate, sicut patet de anima, quae est indifferenter in magno et parvo corpore; ita illud quod non ratione suae quantitatis continetur sub aliqua quantitate, potest esse indifferenter in magna et parva quantitate; et sic est in proposito.

Ad tertium dicendum, quod situs, sicut objectio tangit, quantitatem praesupponit; et quia quantitas Christi nullam similitudinem habet ad dimensiones

(1) At. ad minus aliquibus intrinseca.

(2) At. in suppositione.

panis, ideo etiam nec situs partium corporis Christi; et ideo quamvis corpus Christi, prout est sub sacramento, habeat partes distinctas, et situatas situ naturali, non est tamen assignare in partibus dimensionum panis, ubi singulae partes corporis Christi jacent. Nec tamen sequitur quod dicamus corpus Christi confusum, quia ordinem habent partes in se; sed secundum ordinem illum non comparantur ad dimensiones exteriores.

ARTICULUS III.

Utrum corpus Christi contineatur sub sacramento circumscriptive. — (5 p., qu. 76, art. 3 et 6.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod corpus Christi contineatur sub sacramento circumscriptive. Omne enim corpus quod est in loco, circumscriptur. Sed corpus Christi est sub sacramento sicut in loco: quod patet, quia non est alium modum assignare de modis *essendi* in quos assignat Philosophus in 4 Phys. (text. 25). Ergo corpus Christi est in loco circumscriptive.

2. Praeterea, in sex principiis (1) dicitur, quod proprium est positionis primo loco substantiae inhaerere. Sed corporis Christi substantia non denudatur aliis proprietatibus, prout est sub sacramento. Ergo neque positione: ergo secundum quod est sub sacramento, est in loco: quia positio ordinem partium in loco dicit.

3. Praeterea, omne corpus quod continetur superficie alterius corporis, ita quod non excedit neque exceditur, circumscriptur illa superficie sicut loco. Sed corpus Christi totum, ut dictum est, continetur sub ultima superficie dimensionum panis quae manent, et nec excedit nec exceditur. Ergo est sicut in loco circumscriptive.

4. Praeterea, omne quod replet locum, circumscriptur loco. Sed corpus Christi replet locum dimensionum, alias esset vacuum. Ergo corpus Christi circumscriptur speciebus illis.

Sed contra, omne corpus quod circumscriptur loco, commensuratur loco circumscripti: quia locus et locatum sunt aequalia, ut dicitur in 4 Phys. (text. 50). Sed corpus Christi non commensuratur quantitati dimensionum, ut dictum est, art. praec. Ergo non est ibi sicut in loco circumscriptive.

Praeterea, omne corpus quod circumscriptur loco aliquo, partes ejus habent situm determinatum in loco illo. Sed hoc, ut dictum est, non convenit corpori Christi ratione dimensionum illarum. Ergo non continetur eis circumscriptive.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod contineatur sub eis saltem definitive. Quia plus distat a natura loci Angelus quam corpus Christi. Sed Angelus non potest esse in loco quin loco definiatur, ut communiter dicitur. Ergo multo fortius corpus Christi est definitive sub speciebus illis.

2. Praeterea, omne corporale individuum est determinatum ad hic et nunc. Sed corpus Christi est hujusmodi. Ergo determinatur ad hic et nunc. Ergo est definitive sub speciebus.

(4) Scilicet in libro de sex principiis, qui Gilbertum Porretanum auctorem habet.

5. Praeterea, omne finitum existens alicubi, definitive est ibi. Sed corpus Christi est hujusmodi. Ergo etc.

Sed contra, omne quod est definitive alicubi, ita est ibi quod non alibi. Sed corpus Christi non ita est sub speciebus quod non alibi. Ergo non est definitive sub eis.

Praeterea, omne quod potest sine sui mutatione alibi esse quam hic, non est hic definitive: propter hoc enim ponimus Angelos moveri, quia loco definiuntur. Sed corpus Christi potest alibi (1) esse quam sub speciebus illis sine omni mutatione vel sua vel specierum; puta, si alibi corpus Christi consecratur. Ergo non erat hic definitive.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod corpus Christi non possit esse totum sub qualibet parte specierum. Dimensiones enim panis remanentes possunt in infinitum dividi. Si ergo in qualibet parte dimensionum illarum esset corpus Christi totum, esset infinites sub eisdem dimensionibus; quod est impossibile.

2. Praeterea, quaecumque unum et eidem sunt simul, sibi invicem sunt simul. Sed si in qualibet parte dimensionum est totum corpus Christi, ubicumque est pars corporis Christi, esset totum corpus Christi. Ergo ubi esset una pars, esset alia. Sed hoc (2) repugnat distinctioni partium, quae requiritur in corpore organico. Ergo non est possibile quod totum corpus Christi sub qualibet parte specierum sit.

3. Praeterea, Augustinus dicit (de Cognitione verae Vitae, cap. 5⁴), quod proprium est spiritus quod possit simul in diversis partibus totus (5) esse. Sed corpus Christi non ponitur neque per unionem neque per gloriam extra limites corporis, ut possit percipere proprietatem spiritus. Ergo corpus Christi non est totum in qualibet parte specierum.

Sed contra est quod Hilarius dicit de Cons., dist. 2, cap. *Ubi pars est corporis, et totum*; et loquitur de corpore Domini in sacramento. Sed in qualibet parte dimensionum est aliqua pars corporis Domini. Ergo in qualibet parte dimensionum est totum.

Praeterea, panis consecratus est quoddam totum homogeneum, id est unius rationis in toto et in partibus. Sed sub toto est totum corpus. Ergo sub qualibet parte corporis est totum.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod corpus Christi movetur ad motum hostiae. Omne enim quod desinit esse ubi prius erat, et incipit esse ubi prius non erat, movetur vel per se vel per accidens. Sed corpus Christi translata hostia desinit esse ubi prius erat, scilicet in altari; et incipit esse ubi prius non erat, scilicet in pixide, vel in ore. Ergo corpus Christi movetur ad motum hostiae, vel per se vel per accidens.

2. Praeterea, secundum Philosophum in 2

(1) Al. alicubi, et sic infra.

(2) Al. et loc.

(5) Al. totius.

Topicor. (cap. 5), moventibus nobis, moventur ea quae in nobis sunt. Sed corpus Christi vere continetur sub speciebus illis. Ergo speciebus translatis, et ipsum transferetur.

5. Praeterea, anima vel Angelus magis recedit a natura loci quam corpus Christi. Sed anima vel Angelus movetur per accidens, moto corpore unito vel assumpto. Ergo multo fortius corpus Christi.

1. Sed contra, nullum quietum manens in eodem loco movetur per se vel per accidens. Sed corpus Christi est hujusmodi. Ergo etc.

2. Praeterea, quod movetur per accidens ad motum alterius, definitive est in illo; unde Deus non movetur ad motum alicuius, nec anima ad motum manus. Sed corpus Christi non est definitive sub speciebus illis. Ergo non movetur ad motum illarum.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod locus dicitur circumscribere locatum ex eo quod in circuitu describit figuram locati: quia loci proprii et locati oportet esse unam figuram; figura autem est qualitas circa quantitatem. Et quia corpus Christi non habet ordinem ad species sub quibus continetur mediante quantitate, sed e converso, ut dictum est; ideo neque figura corporis Christi respondet figurae specierum, sicut patet ad sensum. Et ideo patet quod non est sub speciebus circumscriptive, et per consequens nec est in eis sicut in loco: quia nihil per se, proprie loquendo, est in loco ut in loco, nisi quod loco circumscriptur.

Ad primum ergo dicendum, quod comparatio corporis Christi ad species sub quibus est, non est similis alicui comparationi naturali; et ideo non potest reduci, proprie loquendo, ad aliquem modum a Philosopho assignatorum; tamen habet aliquam similitudinem cum illo modo quo aliquid dicitur esse in loco secundum quod esse in loco est esse in aliquo separato extra substantiam suam, quod non est ejus causa: et secundum hoc etiam Innocentius (1) dicit corpus Christi esse in pluribus locis, quod continetur sub pluribus speciebus.

Ad secundum dicendum, quod quamvis corpus Christi non denudetur positione, neque aliqua suarum proprietatum, ex hoc quod est sub sacramento, non tamen sequitur quod secundum quod habet figuram et quantitatem et positionem, comparetur ad species sacramenti; sicut homo non comparatur ad locum ex hoc quod habet animam, vel mediante anima; quamvis hoc quod in loco est, anima non privetur.

Ad tertium dicendum, quod ad circumscriptiorem plus exigitur, scilicet quod locatum configuratur loco, aut e converso: et hoc non est in proposito, ratione jam dicta.

Ad quartum dicendum, quod corpus naturale non habet quod replet locum ex parte materiae, neque ex parte dimensionum; unde secundum Philosophum in 4 Phys. (text. 8), et in 5 Metaph. (text. 9), dimensiones separatae si ponantur esse (vel corpus mathematicum, quod idem est), replent locum, et non possunt esse simul cum alio corpore. Nec obstat quod ipse in 4 Phys., cap. 6, de vacuo videtur uti dimensionibus separatis quasi vacuo: quia procedit ex suppositione illorum qui

(1) Sic lib. 4 de Mysteriis Missae, cap. 27, expressissimis verbis (Ex edit. P. Nicolai).

ponebant dimensiones separatas existentes inter terminos corporis continentis, esse locum. Unde sequitur quod quando illae dimensiones fuerint sine corpore sensibili, dicitur vacuum; sic enim vacuum ponebant. Et ideo dicendum est in proposito, quod cum corpus Christi non comparetur ad locum istum in quo est sub sacramento, mediantibus propriis dimensionibus, non replet locum; neque tamen locus ille est vacuum, quia repletur dimensionibus separatis sacramenti corporis Christi.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod ad hoc quod aliquid sit in loco definitive, duo requiruntur. Primum est ut competat ibi esse ei, quia quod non est in aliquo loco, non potest loco illo definiri. Secundum est quod sit ibi sicut in loco commensurato aliquo modo suae quantitati vel virtuti. Corpus enim bicubitale non definitur loco unius cubiti, quamvis aliquo modo sit ibi; neque anima est definitive in manu, quia est in alius partibus, eo quod non est in manu secundum totam virtutem suam. Et ideo omne quod habet quantitatem finitam, vel virtutem, oportet quod sit definitive in loco in quo est; et ideo Angeli definitive sunt in loco, non tamen Deus. Corpus autem Christi quamvis secundum veritatem sit sub speciebus, non tamen competit ei ratione sui: quia neque ratione suae quantitatibus, ut dictum est, neque ratione suae virtutis, sed ratione illius quod in ipsum conversum est ibi praexistens, cujus dimensiones adhuc manent, quibus ad locum illum determinabatur; et ideo non definitur loco illo, sed simili modo potest esse alicubi, ubicumque fuerint panis dimensiones conversi in ipsum.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus est in loco quo definitur, non quia aliquid convertatur in ipsum, sed ratione suae operationis, virtutis, et essentiae; et ideo non potest esse nisi in uno loco, quia substantia rei non est nisi semel.

Ad secundum dicendum, quod corpus Christi, sicut et alia corpora, determinatur ad unum locum qui competit ei ratione suae quantitatibus, quia ibi est ut in loco; sed non hoc modo sub speciebus est; et ideo ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod finitum et infinitum sunt passiones quantitatis, secundum Philosophum in 1 Phys. (text. 13); unde cum corpus Christi non habeat ex ratione suae quantitatibus quod sit ubi consecratur, sed magis ex conversione alterius in ipsum corpus Christi; sic esse in pluribus, et non definitive in uno, non pertinet ad ejus finitatem vel infinitatem, sed magis ad numerum eorum quae convertuntur in ipsum.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod circa hoc est duplex opinio: quidam enim dicunt, quod hostia remanente integra, Christus totus est sub tota hostia, non tamen sub qualibet hostiae parte; sed hostia divisa, Christus totus remanet sub qualibet parte. Et ponunt exemplum de speculo; quia Augustinus dicit (1) (in quodam ser. de verbis Evang. et idem quantum ad sententiam habetur de Consecr., dist. 2 cap. *Qui manducata*), quod sicut fracto speculo multiplicanter species vel imagines; sic post fractionem quot sunt partes, toties est ibi Christus: constat autem quod

(1) Nihil tale in operibus Augustini quae nunc extant, et multo minus quo ad similitudinem speculi quam veluti de suo ponit S. Thomas opusc. 38, cap. 15 (Ex edit. P. Nicolai).

ante fractionem speculi non erat ibi nisi una imago. Istud autem non potest stare; quia hostia integra manente, aliquo modo est corpus Christi sub partibus hostiæ. Si ergo non sit ibi secundum totum, erit secundum partem: sed omne quod est totum in toto, et pars ejus in parte, est ibi situatiter; et ita corpus Christi esset situatiter sub sacramento, et circumscriptive; quod est impossibile. Exemplum autem non est conveniens: quia imago speculi non est ibi ut forma absolute quiescens in subiecto, sed aggeneratur ex reverberatione; et ideo quamdiu est una superficies speculi, fit una reverberatio, et per consequens una imago resultat; fracto autem speculo sunt multae superficies, et per consequens multae reflexiones, et imagines multae resultant. Si autem esset forma absolute quiescens in subiecto; aut esset consequens quantitatem, sicut albedo quae fundatur in superficie; aut praecedens quantitatem, sicut forma substantialis. Si primo modo, de necessitate esset tota in toto et pars in parte ante fractionem speculi et post; si autem esset praecedens quantitatem, esset ante et post, et tota in toto, et tota in partibus, sicut tota forma substantialis ligni est in qualibet parte ejus, quia totalitas formae substantialis non recipit quantitatis totalitatem, sicut est de totalitate formarum accidentalium, quae fundantur in quantitate, et praesupponunt ipsam. Corpus autem Christi continetur absolute sub speciebus; et hoc non convenit sibi mediante quantitate, ut dictum est, sed ratione substantiae, inquantum substantia panis est conversa; et ideo etiam ante fractionem est totum in toto, et totum in partibus: quia ubicumque erat tota natura panis, est tota natura corporis Christi, et per consequens etiam totum corpus, et tota quantitas ejus. Et haec est alia opinio quae magis vera videtur.

Ad primum ergo dicendum, quod unitas rei consequitur esse ipsius: partes autem alicujus homogenei continui ante divisionem non habent esse actu, sed potentia tantum; et ideo nulla illarum habet unitatem propriam in actu; unde actu non est accipere ipsarum numerum, sed potentia tantum. Et propter hoc forma quae est tota in toto tali, et tota in partibus ejus, non dicitur ante divisionem continui esse ibi pluries actu, sed solum potentia: sed post divisionem multiplicatur secundum actum, sicut patet de anima in animalibus anulosis. Et similiter corpus Christi ante divisionem hostiæ, quamvis sit totum sub qualibet parte hostiæ, non est tamen pluries actu sub partibus illis, sed tantum potentia. Nec est inconveniens quod sit ibi infinites in potentia.

Ad secundum dicendum, quod confusio opponitur ordini partium qui pertinet ad rationem situs: et quia corpus Christi non est situatiter sub sacramento, ideo non sequitur ibi aliqua confusio partium ex hoc quod in quolibet signato hostiæ est totum corpus Christi, et quaelibet pars ejus. Quamvis enim non sit accipere ordinem partium corporis Christi secundum comparisonem ad partes hostiæ, tamen est accipere ordinem ipsarum partium ad invicem in corpore Christi secundum propriam quantitatem.

Ad tertium dicendum, quod spiritui competit esse totum in toto, et in qualibet parte: quia non habet quantitatem, nec a quantitate substantia ejus dependet. Corpus autem Christi quamvis in se

consideratum non absolvatur a propria quantitate, tamen non comparatur ad hostiam sub qua est, secundum propriam quantitatem; et ideo non est spiritus, sed participat quantum ad aliquid proprietatem spiritus secundum comparisonem ad species sub quibus continetur.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod moveri in loco includit esse in loco; unde ad hoc quod aliquid per se moveatur in loco, oportet quod per se sit in loco, et quod per se moveatur, non ad motum alterius. Sed per accidens aliquid movetur in loco dupliciter: uno modo quia per accidens est in loco, sicut formae moventur per accidens; alio modo quia per se est in loco, sed per accidens movetur in loco, sicut patet in his quae vehuntur; quia locus quem mutant, est per se eorum proprius locus, vel communis. Corpus autem Christi in loco quem species transmutant, non est per se neque sicut in loco proprio, neque sicut in loco communi, sicut ex dictis patere potest; et ideo per se in illo moveri non potest, neque per accidens, sicut corpora per accidens moventur; sed hoc modo quod aliquid et per accidens est in loco, et per accidens movetur. Nec differt, ut quidam dicunt differre, utrum species moventur in eodem loco, aut transferantur de loco ad locum: quia quod in eodem loco secundum substantiam manens movetur, mutat locum non solum secundum partes, sed secundum totum, ut in 6° Physic. (text. com. 85) probatur.

Et secundum hoc patet solutio ad utramque partem, praeter ultimum.

Ad secundum dicendum, quod quamvis non definiatur hoc loco, tamen perfecte est ibi et quantum ad substantiam et quantum ad virtutem, tamen per accidens: non autem in manu perfecte est anima; unde non est simile.

ARTICULUS IV.

Utrum oculus glorificatus possit videre ipsum verum corpus Christi sub speciebus existens.
— (5 p., qu. 76, art. 7 et 8.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod oculus glorificatus possit videre ipsum verum corpus Christi sub speciebus existens. Ipse enim Christus sub speciebus existens, videt seipsum ibi corporali oculo. Sed corpora glorificata conformantur corpori ejus, ut dicitur Philipp. 5. Ergo et alius oculus glorificatus, puta Virginis, potest hoc idem.

2. Praeterea, ideo, ut infra (dist. seq.) dicitur, corpus Christi sub alia specie proponitur, ut fides habeat meritum. Sed illi qui sunt in gloria, non habent fidem. Ergo ipsi ad ipsam substantiam corporis ejus videndam pertingunt corporali oculo, etiam secundum quod est sub sacramento.

3. Praeterea, propter velamen specierum quibus verum corpus Christi velatur, deceptur sensus viatoris. Sed status gloriae non patitur deceptionem neque velamen. Ergo ipsam substantiam corporis Christi sub sacramento videt.

Sed contra, major magnitudo in aequali distantia visa, sub majori angulo videtur, ut perspectivi probant. Sed major est quantitas corporis Christi quam hostiæ hujus, et distantia ad oculum est eadem. Ergo oculus videt corpus Christi

et hostiam, videt corpus Christi sub majori angulo. Sed corpus Christi videtur sub specie hostiæ. Ergo minor angulus continet majorem, quod est impossibile.

Praeterea, corpus non est natum movere visum nisi moto medio. Sed medium non movetur a colore corporis Christi, quia nos etiam videremus. Ergo impossibile est quod ab aliquo oculo videatur; nullus enim oculus videt, nisi motus a colore.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod quando apparet in specie carnis vel pueri in altari, videatur in specie propria. Corpus enim Christi non est nisi sub specie propria, vel sub specie panis. Sed tunc desinunt ibi esse species panis. Ergo si non est species propria illa in qua videtur, nullo modo erit ibi.

2. Praeterea, illa ostensio est ad aedificationem fidei. Sed non confirmaretur fides, si Christus in specie alterius carnis appareret. Ergo in specie propria ibi apparet.

3. Praeterea, nihil potest apparere in aliquo quod non est in eo. Sed in sacramento altaris non est nisi species panis quae est tantum sacramentum; et corpus Christi, quod est res contenta; illud autem quod ibi apparet, non est species panis. Ergo est species corporis Christi.

Sed contra, cum in hoc sacramento non sit aliqua deceptio, ergo debet secundum veritatem ibi esse illud quod sensus percipit. Sed sensus percipit ibi quasdam parvas dimensiones quarum judicium ad ipsum pertinet. Ergo sunt ibi illae dimensiones. Sed illae non sunt dimensiones corporis Christi, cum sint multo minores. Ergo sunt ibi aliae dimensiones quam dimensiones corporis Christi, et super illas fundantur species quae ibi apparent. Cum ergo species corporis Christi non fundentur nisi super dimensiones proprias, non videtur ibi corpus Christi in propria specie.

Praeterea, superficies illius speciei quae ibi apparet, tangit aerem circumstantem. Ergo illud cuius est illa superficies, est ibi sicut in loco. Sed corpus Christi non est ibi sicut in loco, ut dictum est. Ergo illa species quae ibi apparet, non est species corporis Christi.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod in hoc casu debeat sumi. Quia in sumente exigitur devotio. Sed talis ostensio fit ad augmentandam devotionem. Ergo tunc magis debet sumi.

2. Praeterea, ille qui consecrat, secundum canones debet sumere: quod non posset nisi illud quod sub specie carnis apparet, sumeret. Ergo debet sumere.

Sed contra, nihil horrendum est committendum in hoc sacramento. Sed horrendum est comedere carnem crudam. Ergo illud quod in substantia carnis crudae apparet, non est sumendum.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod nec Angelus possit videre corpus Christi sub sacramento. Quia quidam sancti sunt majores quibusdam Angelis, ut

habetur per Glossam (1) 1 Corinth., 6, super illud: *Angelos judicabimus*. Sed oculus glorificatus hominis sancti non potest ipsum videre. Ergo nec Angelus.

2. Praeterea, quod est visibile, si ab aliquo non videatur, hoc est propter defectum videtis. Sed oculus glorificatus, qui non videt corpus Christi sub sacramento, ab omni defectu est immunis. Ergo corpus Christi non est de se visibile sub sacramento existens. Sed quod de se non est visibile, a nullo potest videri. Ergo nec Angelus corpus Christi videre potest sub sacramento.

Sed contra, Gregorius (2) (2 lib. Moral., cap. 5): *Quid est quod non videant (3) qui videntem omnia vident?* Sed Angeli vident Deum videntem omnia, ut patet Matth. 18, 10: *Angeli eorum semper vident faciem Patris*. Ergo vident corpus Christi sub sacramento.

QUAESTIUNCULA V.

Uterius. 1. Videtur quod comprehendi possit intellectu viatoris. Quod enim est supra intellectum, est supra sermonem, ut patet in lib. de Causis (propos. 6). Sed nos loquimur de corpore Christi sub sacramento contento. Ergo non est omnino supra intellectum nostrum.

2. Praeterea, nullus tenetur ad impossibile. Sed quilibet tenetur concedere, et mente tenere, corpus Christi verum esse sub sacramento. Ergo mente capi potest.

Sed contra, intellectus noster ortum habet a sensu. Sed corpus Christi sub sacramento non cadit in sensum, ut probatum est. Ergo non cadit in intellectum nostrum.

Solutio I. Respondeo dicendum, ad primam quaestionem, quod nihil videtur corporali visu, nisi per hoc quod oculus (4) movetur ab objecto secundum similitudinem coloris in ipso existentis: quae quidem similitudo primo fit in medio, et deinde in sensu. Corpus autem Christi non habet ordinem ad species, sub quibus est, ratione quantitatis suae; et ideo non potest aggenerari similitudo coloris ejus in aere contingente species, duplici ratione. Primo, quia omnis actio corporalis requirit contactum; tactus autem corporalis consequitur quantitatem, quia nihil aliud est quam conjunctio terminorum duarum quantitatum; et ideo corpus Christi non tangit aerem circumstantem; et propter hoc non potest in ipso aggenerare similitudinem coloris sui. Secundo, quia color consequitur quantitatem, cum immediatum subiectum ejus sit superficies: et quia corpus Christi non habet ordinem ad hunc locum ratione suae quantitatis, ideo nec ratione sui coloris; et ideo sicut non conjungitur aeri circumstanti secundum quantitatem, ita non assimilatur sibi ipsum, aggenerando similitudinem coloris sui in eo.

Ad primum ergo dicendum, quod si oculus Christi esset extra species sacramenti, non videret substantiam suam intra species contentam ex natura gloriae nisi miraculose; et ideo non oportet quod oculus glorificatus videat, nisi forte per miraculum.

(1) Non est in Glossa quae nunc extat (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Lib. 4 Dialog., cap. 33 (Ex edit. P. Nicolai).

(3) Nicolai (vel nesciant).

(4) Al. additur ejus.

Ad secundum dicendum, quod comprehensores, quamvis non videant forte corporali visione corpus Christi sub sacramento, vident tamen visione intellectuali plena; et ideo non oportet quod habeant de eo fidem, sed perfectam cognitionem.

Ad tertium dicendum, quod sensus in hoc sacramento non deceptur: quia sensus non habet iudicare de substantia, sed de formis sensibilibus; et ideo cum formae sensibiles sint ibi vere, in iudicio sensus non est deceptio. Sed potest esse deceptio in iudicio intellectus, nisi adsit fides, vel plena cognitio: et quamvis lateat visum corporalem beatorum, non tamen lateat ipsos, quia intellectu concipiunt; sicut etiam essentiam Dei non videt oculus corporis, sed oculus mentis ipsorum, ut Augustinus dicit in lib. de videndo Deum (seu epist. 112).

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod absque omni dubio dicendum est, illud quod ibi apparet, esse verum corpus Christi (alias non adoraretur), sicut et prius erat quando in specie panis videbatur. Sed utrum species illa quae ibi apparet, sit species corporis Christi, difficile est determinare. Quidam enim dicunt, quod species illa carnis vel pueri est tantum in oculo videntis: et hoc forte aliquando verum est, cum ab uno videatur in specie panis, et ab alio in specie carnis vel pueri; ab eodem etiam quandoque post modicum iterum sub specie panis videtur, quod prius sub specie carnis videbatur: et secundum hoc potest fieri divino miraculo ut similitudo corporis Christi fiat in oculo, sicut naturaliter fieret, si corpus Christi praesens esset. Nec est deceptio; quia non fit nisi ad instructionem fidei, et devotionem excitandam. Sed quia aliquando ab omnibus ita videtur, et quandoque ita diu servatur in tali specie; ideo alii dicunt, quod vera species corporis Christi extra visum immutat. Nec obstat quod videtur in minori quantitate, et non in specie gloriosa: quia in potestate corporis gloriosi est, ut se ostendat in toto vel in parte, et in specie gloriosa vel non gloriosa. Sed quia mutatio visus ab aliquo corpore per medium, fit per contactum ejus quod sentitur, ad medium quo sentitur, oportebit secundum hoc dicere quod corpus Christi secundum hoc tangit medium visionis, et per consequens quod sit ibi sicut in loco; et ita quod vel sit simul in pluribus locis, vel quia localiter motum sit de caelo descendens; quod tamen ei non est impossibile. Sed huic obviat quod (1) Guitmundus (2) dicit, quod de multorum episcoporum consilio sigillatim fuit hoc quod apparebat in specie corporis Christi, et positum in altari: corpus autem Christi, si ibi esset localiter, dispareret postquam apparisset, sicut accidit discipulis euntibus in Emaus; nullo autem modo reservaretur inclusum. Et ideo securius videtur dicere, quod sicut quando videbatur corpus Christi in specie panis, erant quaedam dimensiones subsistentes, et in illis alia accidentia sensibilia fundabantur; ita illae eadem dimensiones manent, et eis alia accidentia superdu-

(1) Al. Gerimundus.

(2) Guitmundus ille qui adversus Berengarium scripsit lib. 9 de Veritate eucharistiae, tom. 6 Bibliothecae Patrum, ubi et addit ex Lanfranci testimonio illud in Italia contigisse, cum ipse Lanfrancus puer esset; nec solummodo speciem carnis in sacramento apparentem, sed et sanguinis, esse inclusum in medio altaris, ac sigillatim, velut pro summis reliquiis perpetuo reservandam (Ex edit. P. Nicolai).

cuntur divina virtute, quae speciem carnis praetendunt, sicut et accidentia quae prius erant, praetendebant speciem panis: et potest esse quod eadem virtute, illis accidentibus recedentibus, iterum accidentia panis redeantur, cum etiam naturali actione aliquid illorum accidentium quandoque immutari posset, dimensionibus manentibus, sicut odor vini vel sapor, si diu conservaretur.

Ad primum ergo dicendum, quod adhuc species panis manent quantum ad dimensiones quae prius subsistebant, et principales erant in sacramento, quamvis color et alia hujusmodi non manent, divina virtute hoc faciente; et ideo sub illis dimensionibus adhuc manet corpus Christi.

Ad secundum dicendum, quod aedificatur fides, et excitatur devotio: quia illa (1) accidentia sunt similia omnino accidentibus carnis Christi verae, quod non erat de accidentibus panis; quamvis non sint ipsamet accidentia corporis Christi.

Ad tertium dicendum, quod quamvis illa accidentia carnis ibi prius non essent, tamen sunt superinducta ad fidei instructionem divina virtute.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod usus sacramenti debet materiae sacramenti competere, sicut ablutio aquae in baptismo. Et quia corpus Christi in hoc sacramento sub specie panis nobis proponitur, ideo usus sacramenti est per manducationem, ut supra dictum est. Cum ergo in specie propria, vel in specie carnis cruentatae apparens, vel in simili specie, non habeat rationem cibi, non debet assumi ab eo cui sic apparet, sed ab alio cui sub specie panis apparet. Si autem omnibus sub specie carnis appareret, tunc deberet cum reliquiis poni.

Ad primum ergo dicendum, quod devotio non excitatur hic ad manducandum, quia non in specie cibi proponitur, sed ad venerandum.

Ad secundum dicendum, quod in tali casu sacerdos debet iterum celebrare, ut quidam dicunt, et corpus Christi sumere; et si secundo hoc accideret, iterum tertio. Quidam autem dicunt, quod in tali casu sufficit spiritualis manducatio, nec propter hoc efficitur transgressor constitutio Ecclesiae: quia ad ea quae frequentius accidunt, leges aptantur.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod Angelus nihil videt corporali visione; quia etsi corpus assumat, non tamen conceditur quod videat per corpus assumptum: unde relinquitur quod in ipso non est nisi intellectualis visus, qui quidem non est recipiendo a sensibilibus, ut in 2 lib. dictum est, dist. 5, qu. 2, art. 1 ad 2, sed vel per species innatas, quantum ad ea quae naturali cognitione intelligunt, vel per Verbum quod vident, quantum ad ea quae supra naturalem cognitionem ipsorum sunt. Et quia Angeli sunt beati, oportet quod habeant plenam visionem eorum omnium de quibus est fides quantum ad visionem gloriosam, quae fidei succedit; et ideo sicut fides credit corpus Christi esse sub sacramento, ita in visione beata Angeli vident. Credo autem quod omnia quae sunt fidei, sunt supra naturalem cognitionem Angelorum, sicut supra naturalem naturalem hominum; et ideo mysteria fidei dicuntur esse abscondita a saeculis in Deo, ut dicitur Eph. 3; unde naturali cognitione non vident Angeli cor-

(1) Al. alia.

pus Christi sub sacramento, sed solum beata. Daemones vero nullo modo vident plenarie, sed credunt, et contremiscunt.

Ad primum ergo dicendum, quod beati visione intellectuali gloriae vident corpus Christi sub sacramento, quamvis non corporali, in qua cum Angelis non communicant.

Ad secundum dicendum, quod de se secundum quod est sub sacramento, non est visibile corpus Christi visu corporali; est tamen visibile visu intellectuali.

Solutio V. Ad quintam quaestionem dicendum, quod sicut in 5 lib. dictum est, dist. 54, qu. 1, art. 2, quaestione 1, illa tantum intellectus noster videre dicitur, proprie loquendo, quorum essentiae ei repraesentantur sive lumine naturali, sive lumine gratiae aut gloriae; et ideo per consequens videre dicitur illa a principio quae statim cognitis terminis, quasi visis essentis terminorum, cognoscuntur, et per consequens tantum illa quae redeuntur in illa principia, sicut conclusiones scientiarum; quae vero nullo modo ordinem habent ad principia naturaliter cognita, nec ad sensus perceptionem, non potest in statu viae videre. Et quia corpus Christi esse sub sacramento nullum ordinem habet ad principia naturaliter cognita, quae sunt principia scientiarum, nec etiam sensu a nobis apprehendi potest; ideo intellectus vistoris nullo modo hoc videre potest, et multo minus comprehendere: quia aliquid videtur quod non comprehenditur, sicut essentia divina in patria: nisi videre largo modo dicto, secundum quod dicimur ea quae sunt fidei, videre in speculo et aenigmatate, 1 Corinth. 15.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut imperfecte videmus, ita etiam et deficienter loquimur.

Ad secundum dicendum, quod nullus tenetur videre in praesenti, sed tenetur credere. Fides autem de non visis est, credere autem est possibile.

Expositio textus.

Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis. Intelligendum est per se, id est secundum quod videtur in forma sua.

Ipsum quidem et non ipsum corpus. Videtur esse contradictio. — Et dicendum, quod non est: quia ipsum corpus Christi in propria specie non manducatur; et hoc dicitur *visibiliter* Augustinus, quia in propria specie corpus Christi videri potest; sed sub specie panis manducatur; et hoc dicitur *invisibiliter*, quia in propria specie videri non potest.

Sacrificium Ecclesiae duobus confici. Non quod ex eis fiat unum in essentia, sed quia ex eis fit unum sacramentum. Qualiter autem persona Christi dicatur composita ex duabus naturis, dictum est, in 5 lib., dist. 6.

DISTINCTIO XI.

De modo conversionis.

Si autem quaeritur, qualis sit illa conversio, an formalis, an substantialis, vel alterius generis; definire non sufficit. Formalem tamen non esse cognoscimus: quia species rerum quae aut fuerant, remanent, et sapor et pondus. Quibusdam esse videtur substantialis, dicentibus sic substantiam converti in

Caro carnis, et sanguis sacramentum est sanguinis. Videtur hoc esse falsum: quia nihil est signum sui ipsius. — Et dicendum, quod carnem quae significat, nominat ipsas species, quae sunt signum carnis; et hoc tropice, ut Magister dicit: et ipsae species cum carne contenta dicuntur caro invisibilis, quia sub specie illa caro Christi non videtur. Carnem autem significat nominat ipsam carnem Christi, secundum quod sub propria forma videtur; unde et *visibiliter* dicitur.

Quis audeat manducare Dominum suum? Ad primam harum rationum responsum est in primo articulo hujus distinctionis. Ad secundam patebit solutio ex his quae dicuntur in 2 art. dist. sequentis.

Si tantum valuit (1) sermo Eliae ut ignem de caelo deponeret, non valebit tantum sermo Christi ut substantias mutet? Locus est a minori; unde intelligendum est quod plus valeat sermo Christi, et in persona Christi prolatus: quia sermo Eliae in seipso non habebat virtutem aliquam, sed operabatur per modum intercessionis; sermo autem Christi sub forma hujus sacramenti habet virtutem intrinsecam, de qua supra, dist. 8, dictum est.

Quid ergo hic quaeris naturae ordinem? Ergo videtur quod non licet disputare per rationes de hoc sacramento. — Et dicendum, quod loquitur contra illos qui nihil in hoc sacramento, et in aliis quae sunt fidei, volunt credere, nisi hoc quod per naturalem rationem probari potest; non autem contra illos qui ex principiis fidei disputant, et qui ex principiis naturalibus non volunt probare quae sunt fidei, sed sustinere: quia quae sunt fidei, quamvis sint supra rationem, non tamen sunt contra rationem: alias Deus esset sibi contrarius, si alia posuisset in ratione quam rei veritas habet.

Si tanta vis est in sermone Domini ut incipiant esse quae non erant, quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, et in aliud commutentur? Videtur quod haec probatio non valet: quia sermo quo omnia facta sunt ex nihilo, est Verbum increatum; nunc autem loqui debuit de verbo creato, scilicet forma sacramenti. — Et dicendum, quod auctoritas hujus virtutis residet in Verbo increato, sed in verbo creato est instrumentaliter, ut dictum est.

Sicut per Spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis et vini idem corpus Christi et sanguis consecratur. Videtur quod ista transsubstantiatio non debeat Spiritui sancto, sed magis Filio. — Et dicendum est, quod appropriatur Filio sicut operanti, quia ipse est sacerdos et hostia; Spiritui autem sancto sicut quo operatur: quia ipse est virtus de illo exiens ad sanandum, Luc. 6.

(1) Al. Sed tamen valuit.

substantiam, ut haec essentialiter fiat illa; cui sensui praesentiae auctoritates consentire videntur.

Oppositio.

Sed huic sententiae sic opponitur ab aliis. Si substantia panis, inquam, vel vini convertitur substantialiter in cor-